

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота

магістра

з теми: **“ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ
З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ
ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІКИ”**

Виконала студентка 2 курсу
групи KorL1-M18z
спеціальності 016. Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Петрицьки Дарина Іванівна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, професор
Гаврилова Н.С.

Рецензент:
Співак В.І., кандидат психологічних наук,
доцент, декан факультету корекційної
та соціальної педагогіки і психології

м. Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 I РОЗДІЛ. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛОГОРИТМІЧНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	 6
1.1. Характеристика особливостей прояву загального недорозвитку мовлення у дітей.....	 6
1.2. Особливості засвоєння музики, ритму, рухів, мовлення, дітьми при типовому розвитку	 21
1.3. Особливості засвоєння музики, ритму, рухів, мовлення дітьми з порушеннями розвитку.....	 31
Висновки до першого розділу	 43
 II РОЗДІЛ.ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ЛОГОРИТМІКИ У ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ.....	 44
2.1. Обґрунтування методики організації і проведення занять з логопедичної ритміки з дошкільниками з загальним недорозвитком мовлення.....	 44
2.2. Порівняльна характеристика програм з розвитку мовлення, музичного виховання та логоритміки за якими займаються з дітьми в дитячому садку.....	 51
2.3. Характеристика специфіки засвоєння мовлення дітьми з загальним недорозвитком мовлення засобами логоритміки.....	 64
Висновки до другого розділу.....	 75
 ВИСНОВКИ.....	 77
 СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	 79

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку дошкільної логопедії особливої значущості набувають питання використання нових підходів до корекції і попередження загального недорозвитку мовлення з урахуванням новітніх наукових даних про психолінгвістичну структуру мовленнєвої діяльності, її психологічні механізми, нормативні показники мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку (Н. Гаврилова, Є Данілявічутє, С. Конопляста, Р. Лалаєва, О.Мастюкова, О. Ревуцька, Н.Серебрякова, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофіменко, Т.Ушакова, Т. Філічева, Г. Чиркіна, О.Шахнарович М. Шеремет та ін.)

Фізичні вправи під музику були відомі ще з часів Давнього Єгипту. Греками, арабами, римлянами ритмічна гімнастика застосовувалась як методика фізичного оздоровлення організму.

На рубежі XIX-XX сторіч в різних країнах Європи практично одночасно з'явилися статті, публікації, які вивчали питання виховання дітей засобами ритміки. Особливо видатними в цій області стали теоретичні та практичні положення педагогів, вчених, музикантів: Н. Римського-Корсакого, Е. Жака-Далькроза, Б. Теплова, Н. Александрової та інших.

Передусім заняття по логопедичній ритміці опрацьовувались В. Гіляровським в 30-ті роки XX-го сторіччя як особливий напрямок, що полягав в застосуванні музично-рухових, мовнорухових, і музично-мовленнєвих вправ для корекції заїкання у людей різних вікових груп.

Оскільки ведуче місце в корекції мовленнєвих порушень займає слово активно стало формуватися особливий напрямок – логопедична ритміка. Карл Орф, німецький педагог та композитор, розробив систему синтетичного підходу, яка сприяє розвитку активності дітей через музично-сценічну гру та танок.

Завдяки Г. Волковій методика впливу засобами логопедичної ритміки знайшла широке застосування в роботі з дорослими, страждаючими на афазію, з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, які мають такі

порушення мовлення, як дислалія, дизартрія, ринолалія, алалія, заїкання, порушення голосу, тахилалія, брадилалія.

Логоритміка сприяє розвитку слухової уваги, слухової пам'яті, зорової уваги та пам'яті, оптико-просторових уявлень і навиків статичної та динамічної координації рухів, загальної та дрібної моторики, міміки обличчя. Засобом логоритміки проводиться виховання почуттів темпу та ритму в рухах, цілеспрямований вплив на мовленнєві порушення, корекція рухової сфери, соціальна реабілітація, формування сенсорних здібностей дітей з розладами мовлення.

Поєднуючи темп, ритм, мовлення, рухи, рухливі ігри у дитини розвивається музично-ритмічні відчуття, дихання, моторні функції, постава, хода, слух. Також при використанні логоритміки можна застосовувати уявні рухи, театри, жестові оповідання, пантоміми, поєднувати рухи та жести під музику, що дозволяє проводити корекцію поведінки дітей з емоційно-вольовими порушеннями.

Проте проблема ролі логопедичної ритміки в комплексі корекційно-виховних заходів по подоланню загального недорозвитку мовлення у дітей ще і на сучасному етапі мало опрацьована в спеціальній літературі, що і зумовило вибір нами теми дослідження: “Формування мовлення у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення засобами логоритміки”.

Мета дослідження: вивчити ефективність використання засобів логоритміки для корекції порушень мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.

Завдання дослідження:

1. На підставі аналізу науково-теоретичних джерел визначити особливості засвоєння дітей з типовим розвитком та дітей з особливими освітніми потребами, рухів, ритмів та музики.

2. Скласти комплекс занять з розвитку зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення шляхом використання засобів логоритміки.

3. Визначити ефективність впливу засобів логоритміки на розвиток зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення.

Об'єктом нашого дослідження виступив процес корекції мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Предметом – особливості формування зв'язного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення засобами логоритміки.

Для реалізації поставлених перед дослідженням завдань нами була використана група **методів**: теоретичний аналіз наукових джерел, вибір і систематизація завдань для формування методики, формуючий експеримент, кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження: визначено ефективність логоритміки з метою розвитку і корекції у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення зв'язного мовлення.

Практичне значення дослідження: складена система занять з логоритміки може використовуватися як один з ефективних видів логопедичної роботи, який сприяє не лише розвитку у дітей з загальним недорозвитком мовлення усіх сторін мовлення, але й емоційно позитивно стимулює їх до праці.

Наше дослідження носило лабораторний характер і **проводилось** на базі закладу дошкільної освіти №12 м. Хмельницького з жовтня 2018 року по березень 2019 року. В експерименті взяли участь 22 дитини середніх груп. Із них із загальним недорозвитком мовлення II рівня та моторною алалією 9 дітей, у інших спостерігався III рівень загального недорозвитку мовлення при дизартрії чи складній дислалії.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, який містить 97 найменувань.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на підставі аналізу наукових джерел нами було визначено, що під логопедичною ритмікою розуміють систему рухових вправ, в яких різні рухи (тулуба, голови, рук, ніг) узгоджуються з музикою та промовлянням мовленнєвого матеріалу (фраз, слів, складів, звуків). В сучасний період логопедична ритміка розглядається в спеціальній літературі як ефективний засіб впливу на різні порушення психомоторних, сенсорних функцій у дітей з мовленнєвою патологією (з загальним недорозвитком мовлення, затримкою психічного розвитку, дизартрією, алалією) засобом використання системи рухів в узгодженні з музикою та словом.

Нами також було визначено, що основними засобами логопедичної ритміки є: ходьба та марширування в різних напрямках; вправи на розвиток дихання, голосу та артикуляції; вправи, які регулюють тонус м'язів; вправи, які активізують увагу; вправи під рахунок; мовленнєві вправи без музичного супроводу; вправи, які формують почуття музичного розміру або метру; вправи, які формують почуття музичного темпу; ритмічні вправи; співи; гра на музичних інструментах; ігрова діяльність; вправи на розвиток творчої ініціативи; заключні вправи.

На підставі аналізу програми дошкільного навчального закладу з розвитку мовлення, музичного виховання нами було визначено, що на логоритміці реалізуються як подібні з ними так і відмінні задачі. А тому план логопедичної роботи повинен опиратися на спільний тематичний план який веде вихователь і музичний керівник. Поряд з цим кожне заняття з логоритміки має містити комплекс специфічних корекційних музично-ритмічних, ритмічно-мовленнєвих чи музично-мовленнєвих вправ. Тільки такий підхід буде ефективним для всебічного розвитку дитини.

Порівняльний аналіз відсоткового співвідношення рівнів розвитку зв'язного мовлення, співу, слухання музики, музично-ритмічних рухів у дітей 5-го року життя в експериментальній і контрольній групах за результатами констатуючого (1) та контрольного (2) зрізів показав, що

впродовж усього експерименту відбулися позитивні зміни у загальному психічному розвитку усіх дошкільнят з загальним недорозвитком мовлення: в експериментальній групі кількість дітей, що знаходяться на низькому рівні, зменшилась на 37,5%, а в контрольній групі – на 6,25%; кількість дітей, що досягли середнього рівня розвитку зв'язного мовлення, співів, слухання, музично-ритмічних рухів в експериментальній групі збільшилась на 37,5%; в контрольній групі збільшилась на 6,25%. Дітей на високому рівні розвитку в жодній з груп не було.

Ці результати засвідчили пришвидшення розвитку зв'язного мовлення, співу, слухання музики, музично-ритмічних рухів у п'яти річних дітей з загальним недорозвитком мовлення експериментальної групи порівняно з дітьми контрольної групи, а це є свідченням ефективності проведеної нами роботи.

Наше дослідження не вичерпує усіх аспектів зазначеної проблеми і може бути продовжене з метою формування комплексу логопедичних занять, перспективного планування для удосконалення практичної роботи з дітьми за умови проведення логоритміки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асатиани Н.М., Козаков В.Г., Фрейдин Ю.Л. Актуальные вопросы неврологии и психиатрии. Тбилиси: Апартару, 1986. 346 с.
2. Алябьева Е.А. Логоритмические упражнения без музыкального сопровождения / Елена Алексеевна Алябьева. М.: Сфера, 2006. 64 с.
3. Арушанова А.Г. К проблеме определения уровня речевого развития дошкольника. М.: Институт МОРФ, 1993. 124 с.
4. Бабушкина Р.Л. Логопедическая ритмика / Под ред. Г. А. Волковой. / Р. Л. Бабушкина, О. М. Кислякова. СПб.: Нева, 2010. 103 с.
5. Барановська, Л.Ф. Складові мовленнєвого розвитку / Л.Ф. Барановська, Т.В. Бондарева. Артемівськ: Третє тисячоліття - НТ, 2006. 140 с.
6. Барищук Г.С. Мова наших дітей. Виправлення порушення звуковимови у дітей: Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2007. 64 с.
7. Бекина, С.И. Музыка и движение / Сост. С.И. Бекина, Е.Н. Соковнина, Т.П. Ломова. М.: Просвещение, 1981. 158 с.
8. Белова О.Б. Спеціальна методика розвитку мовлення. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. 212 с.
9. Белова О.Б. Пропедевтика мовленнєвих порушень. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. 140 с.
10. Березіна О.М. Мовні ігри та забави / О.М. Березіна, Т.О. Павловська. Тернопіль: Мальта, 2004. 104 с.
11. Блінова Г.Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: Навчально-методичний посібник: В 2 ч. К.: Благовіст, 2001. 215 с.
12. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Хрестоматія / А.М. Богуш. Одеса: Астропринт, 1999 с. 114 с.
13. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 374 с.

14. Богуш А., Гавриш Н., Котик Р. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.
15. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави. Посібник. Тернопіль.: Мальва-ОСО, 2002. 104 с.
16. Варенцова Н.С., Колесникова Е.В. Развитие фонематического слуха у дошкольников. М.: Просвещение, 1997. 152 с.
17. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Програма та методичні рекомендації. / Укладач Богуш А.М. – Одеса: Маяк, 1999. 124 с.
18. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. М.: Просвещение, 1995. 527 с.
19. Ветлугина Н.А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду / Н.А. Ветлугина, А.В. Кенеман. М.: Просвещение, 1983. 255 с.
20. Власова Т.М. Фонетическая ритмика / Т.М. Власова, А.Н. Пфафенродт. М.: ВЛАДОС, 1996. 240 с.
21. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика / Г.А. Волкова. М.: Просвещение, 1985. 191 с.
22. Гаврилова Н.С. Методика корекції порушень артикуляційної моторики кінестетичного типу. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. С. 43-55.
23. Гаврилова Н.С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. С. 54-64.
24. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання // Дошкільне виховання. 2003. №7. С. 24-26.
25. Гончаренко А.М. Сучасний погляд на формування мовленнєво-комунікативної компетентності дошкільників // Управління школою. 2005. №22-24. С. 36-39.
26. Держиская И. Л. Музыкальное воспитание младших дошкольников / И.Л. Держиская. М.: Просвещение, 1985. 160 с.

27. Диагностика умственного развития дошкольников / Под ред. Л.А. Венгера, В.М. Хомловской. М.: Педагогика, 1978. 222 с.
28. Дидактичний матеріал для логопедичних занять / Блінова Г.Й., Бернацька Л. Й. та ін. К.: Радянська школа, 1985. 280 с.
29. Ефименкова Л.Н. Формирование речи у дошкольников. М.: Просвещение, 1981. 112 с.
30. Жукова Н.С. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Н.С. Жукова, Е.М. Мастюкова, Т.Б. Филочева / Н.С. Жукова. М.: Просвещение, 1990. 239 с.
31. Журова Л.Е., Эльконин Д.Б. К вопросу о формировании фонематического восприятия у детей дошкольного возраста. М.: Просвещение, 1963. 103 с.
32. Каше Г.А. Исправление недостатков речи у дошкольников / Г.А. Каше. М.: Просвещение, 1971. 124 с.
33. Каше Г.А. Подготовка к школе детей с недостатками речи: Пособие для логопеда. М.: Просвещение, 1985, 207 с.
34. Ковшиков В.А. Психолингвистика. Теория речевой деятельности / В.А. Ковшиков, В.П. Глухов. М.: АСТ: Астрель, 2007. 318 с.
35. Коноваленко В.В., Коноваленко С.В. Фронтальные логопедические занятия в подготовительной группе для детей с ФФН. М.: Просвещение, 1998. 186 с.
36. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры для дошкольников / Н.Г. Кононова. М.: Просвещение, 1982. 96 с.
37. Кононова Н.Г. Обучение дошкольников игре на детских музыкальных инструментах / Н.Г. Кононова. М.: Просвещение, 1990. 159 с.
38. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія. К.: Знання, 2010. 293 с.
39. Кошелєвський Р. Основи дитячої рефлексотерапії. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 248 с.
40. Кравченко И.А. Игры и упражнения со звуками и буквами. М.: «Гном-Пресс», Новая школа, 1999. 64 с.

41. Крутій К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2005. – 208 с.
42. Кузнецова Е. Логопедическая ритмика в играх и упражнениях для детей с тяжелыми нарушениями речи / Е. Кузнецова. М.: Издательство Гном Д, 2002. 212 с.
43. Левина Р.Е. Воспитание правильной речи у детей. М.: Просвещение, 1958. 426 с.
44. Логопедія / за ред. М.К. Шеремет. К.: Слово, 2017. 856 с.
45. Логопедия / Под ред. Л.С. Волковой. М: Просвещение, 1989. 528 с.
46. Логопедическая работа в коррекционных классах / Р.И. Лалаева. М.: ВЛАДОС, 2004. 223 с.
47. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови / Укл. М. В. Артюх. К.: ІЗМН, 1996. 126 с.
48. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. К.: Видавничий дім “Слово”. 2017. 152 с.
49. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. М.: Медицина, 1973. 374 с.
50. Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Логопедичний практикум. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 160 с.
51. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: Дидактичний матеріал. К.: Літера ЛТД, 2003. 104 с.
52. Максименко В.С. Фронтальна робота з усунення загального недорозвинення мовлення у дошкільників / Максименко В.С., Козлова В.А. Кіровоград: Видавництво КОІППО ім. В. Сухомлинського, 2005. 91 с.
53. Новоторцева Н.В. Развитие речи детей. Ярославль: ООО «Академия развития», 1996. 240 с.
54. Оріщук Т. Формуємо правильну звуковимову // Дошкільне виховання. 2002. №11. С. 28-32.
55. Основы корекційної педагогіки / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М. П. Матвеева; за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський:

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 264 с.

56. Піроженко Т.О. Мовленнєве зростання дошкільника / Т.О. Піроженко. К.: Грайлик, 1999. 39 с.

57. Пожиленко Е.А. Артикуляционная гімнастика / Е.А. Пожиленко. СПб.: Каро, 2006. 216 с.

58. Правдина О.В. Логопедия. М.: Просвещение, 1973. 272 с.

59. Програма виховання і навчання дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення / Петренко С.М., Мілевська О.П., Лебедева Ю.І. К.: НМЦ середньої освіти МО України, 1999. 97 с.

60. Програма виховання і навчання дітей від 3 до 7 років. Дитина. К.: Богдана, 2003. 327 с.

61. Рібцун Ю.В. Мовленнєві намистинки для маленької дитинки / Ю. Рібцун. К.: Літера ЛТД, 2010. 160 с.

62. Рібцун Ю.В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників з ЗНМ // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 150-166.

63. Рібцун Ю. Граємо з дитиною всією родиною // Дошкільне виховання. 2005. № 5. С. 23-28.

64. Рождественская В.И. Игры и упражнения для исправления заикания / В.И. Рождественская, А.И. Павлова. М.: Просвещение, 1978. 124 с.

65. Розвиток звукової культури мовлення дітей молодшого дошкільного віку / Упорядник В.Л. Сухар. Харків: Ранок, 2008. 80 с.

66. Романюк І.А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі / Упор. І.А. Романюк. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 104 с.

67. Роот З.Я. Музыкально-дидактические игры для детей дошкольного возраста / З.Я. Роот. М.: Айрис-пресс, 2004. 64 с.

68. Рудченко І.Н. Методика музичного виховання в дитячому садку / І.Н. Рудченко, Р.Т. Зинич, С.М. Шоломович. К.: Музична Україна, 1979. – 164 с.

69. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2009. 160 с.
70. Светлова І.Є. Розвиваємо усне мовлення. / І.Є. Светлова. – К.: «АСТпрес – ДІКСТ», 2001. 80 с.
71. Соботович Е.Ф. Методика виявлення речевих порушень у дітей і діагностика їх готовності к школьному обучению / Е.Ф. Соботович, Л.Е. Андрусишин, Л.И. Бартенева. – К.: Актуальна освіта, 1998. 127 с.
72. Соботович Е.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.
73. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за ред. В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
74. Стадненко Н.М. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів / Н.М. Стадненко, А.Г. Обухівська, Т.Д. Ілляшенко. Кам'янець-Подільський: ПП Зволейко Д. Г, 2006. 36 с.
75. Тарасун В.В. Логодидактика. К.: Вид-во Нац. педун-ту, 2004. 348 с.
76. Тарасун В.В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями розвитку. Монографія. К.: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. 392 с.
77. Токарева О. Особливості засвоєння мови дошкільниками з нормальним та порушеним розумовим розвитком // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 43-61.
78. Тищенко В. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років: Поради батькам / В. Тищенко, Ю. Рібцун. К.: Літера ЛТД, 2006. 128 с.
79. Ткачова Л. Ткачова Н. Розвиваймо фонематичний слух дитини // Дошкільне виховання. 1998. № 3. С. 32-34.
80. Фізкультхвилинки для Миколки та Даринки // Розкажіть онуку. 2005. №13-14. С. 44-46.

81. Филичева Т.Б. Чевелева Н.А. Логопедическая работа в специальном детском саду. М.: Просвещение, 1987. 142 с.
82. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопедии. М.: Просвещение, 1989. 239 с.
83. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.А. Основы логопедии. М.: Просвещение, 1989. 234 с.
84. Фомичёва М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. М.: Просвещение, 1981. 158 с.
85. Цвынтарный В.В. Играем, слушаем, подражаем, звуки получаем. СПб.: Издательство «Лань», 1998. 64 с.
86. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. М.: Юристъ, 1997. 256 с.
87. Череди́ченко Н.В., Гайдeнко В.В., Бурдейка О.А., Алексе́ева Н.Ю., Мележик О.А. Формування та корекція складової структури слова у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. К.: 2019. 130 с.
88. Чистякова М.И. Психогимнастика / Под ред. М.И. Буянова. М.: Просвещение, 1990. 128 с.
89. Чудинова Л.М. Работа по развитию речи в подготовительной группе специального детского сада // Дефектология. 1977. №6. С.35-39.
90. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. К.: Знання, 2009. 244 с.
91. Школьник С. Мовно-ритмічні ігри // Дошкільне виховання. 2000. №12. С. 22-25.
92. Школьник С.Я. Подорож до країни Гра: Збірник мовних музично-ритмічних занять для дітей 3-4 років. / С. Я. Школьник. – Харків: Світ дитинства, 2003. – 72 с.
93. Школьник С.Я. Подорож чарівним лісом: Збірник мовних музично-ритмічних занять для дітей 5-6 років. / С.Я. Школьник. Харків: Світ дитинства, 2003. 96 с.

94. Юртайкин В.В., Ефименкова Л.Н. Пути повышения эффективности коррекционно-воспитательной работы в группах для дошкольников с общим недоразвитием речи // Дефектология. 1981. №1. С.21-28.

95. Beneventi H. Dyslexic children show short-term memory deficits in phonological storage and serial rehearsal: an fMRI study / H. Beneventi, F. E. Tonnesen, L. Ersland // International journal of neuroscience. 2009. – No. 119. – P. 2017–2043.

96. Blomert L. Is there a causal link from a phonological awareness deficit to reading failure in children at familial risk for dyslexia? / L. Blomert, G. Willems // Dyslexia. – 2010. – No. 16 (4). – P. 300–317.

97. Gooch D. Time perception, phonological skills and executive function in children with dyslexia and/or ADHD symptoms / D. Gooch, M. Snowling, C. Hulme // Journal of child psychology and psychiatry. – 2011. – No. 52 (2). – P. 195–203.